

СВІТ, ЩО РУЙНУЄ КРАСУ (деякі аспекти аналізу роману Дж. Д.Селінджера «Над прірвою в житті»).

Проблема сприйняття людиною дійсності, що її оточує, пошуку свого місця в сучасному їй світі завжди була однією з центральних у світовій літературі. Під час аналізу того чи іншого літературного твору ми раз у раз зустрічаємось з виразами: “герой переріс своє середовище”, “герой виламується зі свого середовища”, “герой заперечує моральні норми свого часу” тощо.

Подібна проблема чекає на нас в романі Дж.Д.Селінджера «Над прірвою в житті», герой якого американський підліток Холден Колфілд не може знайти свого місця в навколишньому світі і, будучи вже в котрий раз виключеним зі школи, закінчує свою триденну нью-йоркську одиссею в психіатричній лікарні.

«Розумієш, я собі уявив, як маленькі дітлахи грають ввечері у величезному полі, у житті. Тисячі малят і навкруги – ані душі, жодного дорослого, окрім мене. А я стою на самому краю обриву, над прірвою, розумієш? І моя справа – ловити дітлахів, щоб вони бува не зірвалися в прірву. Розумієш, вони грають і не бачать, куди біжать, а отут я підбігаю і ловлю їх, щоб вони не зірвалися. От і вся моя робота. Стерегти дітей над прірвою в житті. Знаю, це дурощі, але це єдине, чого мені хочеться посправжньому», - так описує свою мрію герой роману у відповідь на обвинувачення своєї десятирічної сестри в тому, що йому «взагалі нічого не подобається», «усе на світі... не подобається».

Точка зору, що існує в критичній літературі, розглядає падіння в прірву як застереження, порятунок від світу дорослих, надто практичного, брехливого, що витравляє все добре та щире, що з дитинства закладене в людині. «Холден, якому тільки шістнадцять, ще не встиг звикнути до неписаних законів, які регулюють взаємини людей в умовах соціальної нерівності. Він дуже болісно переживає перехід зі світу несвідомого дитячого демократизму в світ установлених серед дорослих престижних і майнових розмежувань. Холден мріє рятувати дітей від прірви подорослішання... Більш за все на світі Холден боїться стати таким, як усі дорослі, пристосуватися до оточуючої неправди...» (Селінджер Дж.Д. Над пропастью во ржи: Роман. Рассказы./ Предисловие А.М.Гаврилюк. – Львов: Вища школа.Издательство при Львовском университете, 1987).

Однак, якщо уважніше придивитися до розповіді, ми побачимо, що наш герой, дуже тонка і ранима людина, відчуває неприродність, фальш навколо себе, незалежно від того, стосується це дорослих чи його однолітків, він оцінює вчинок, ситуацію, а не приналежність виконавця до тієї чи іншої вікової групи. (До речі, проявів фальші і пошлості в «дитячому» середовищі анітрохи не менше, ніж у середовищі дорослому, принаймні, такий висновок можна зробити з описаних Холденом випадків з його життя). Оцінюючи ситуацію, він виявляє ступінь її адекватності стосовно себе, базуючись на власних нормах моральності, людяності.

І в більшості випадків ця моральна оцінка людей і ситуацій знаходить своє втілення в словах «паскудно», «огидно», «мерзенно», «мерзотно» та їм подібних. В наявності відчуття розладу з оточуючим світом, причому розладу хворобливого, який приводить шістнадцятирічного підлітка в центр психічної реабілітації. Це дає нам можливість говорити про своєрідну трагедію особистості, що не може знайти точок дотику зі світом, у якому живе. Які ж причини цієї трагедії?

Ряд критиків підкреслює нездатність головного героя селінджерівського роману на вчинок. І насправді, формально, за що не береться Холден Колфілд, усе приречене на провал: будучи капітаном команди, забуває спортивну амуніцію у вагоні метро, позбавляючи хлопців можливості брати участь у змаганнях; купує сестричці її улюблену грампластівку і випадково розбиває її на шматочки; хоче ефектно піти після перепалки з приятелями і посковзується на горіховій шкаралупі, і це не кажучи про те, що його було вигнано з четвертої за рахунком школи через неуспішність. Навіть сніжку, зробленому ним, не судилося влучити в ціль, тому що пошук цієї цілі займає занадто багато часу.

Але давайте згадаємо, чому все ж таки не долітає до цілі сніжок, зіплений Холденом? Занадто білою і красивою виявляється та поверхня, куди повинен був влучити цей сніжний ком і, звичайно ж, зіпсувати красу.

Занадто сильне в Колфілді це відчуття прекрасного, так звана «зацепленість за красу», причому красу у всіх своїх проявах, починаючи з зовнішньої, закінчуючи моральною. У Холдена дуже розвинуте підсвідоме прагнення до ідеалу. Наш герой у більшості випадків не знає, як повинно бути, але чітко відчуває, як бути не повинно. Дуже тонка душевна організація дозволяє йому інтуїтивно відкидати усе, що загрожує красі в широкому смислі слова, що і є для нього проявом ідеального.

Незважаючи на те що йому огидні «брудні, цвілі» ніколи не чищені зуби Еклі та іржава, завжди в милі бритва Стредлейтера, який ховає внутрішню неохайність за зовнішнім лоском, усе-таки не це найголовніше для Колфілда.

Краса душі, краса вчинків, краса помислів – от його підсвідоме життєве кредо. Його душа повстає проти фальші, позерства, непорядності, вульгарності.

З цими ненависними йому пороками головний герой зіштовхується всюди і насамперед у школі. Його дратує моральна неохайність директора, що, здороваючись з батьками малозабезпечених учнів, зневажливо подає їм два пальці і підлабузнюється, улесливо заглядаючи в очі, перед багатими батьками сімейства. Це і ряд інших спостережень приводять Холдена до висновку, що усе в школі – «одна суцільна липа».

Його дратує той факт, що один з корпусів школи, у якій він навчається, названий на честь випускника, що хоч і вклав багато грошей у розвиток цього навчального закладу, але розбагатів за допомогою величезної кількості дешевих похоронних контор. І справа не в тому, що зовнішність мецената неприємна підліткові. За примітивним звинуваченням шістнадцятирічного героя: «Ви б подивилися на цього самого Оссенбергера. Ручаюся, що він

просто запихає небіжчиків у мішок і кидає в річку», - приховується духовна глибина хлопця, який розуміє, що називати шкільний корпус ім'ям людини, що розбагатіла на похоронному бізнесі якщо не аморально, то, принаймні, некоректно. Це моральна перевага дитини над дорослими, що припускаються подібної безтактності та моральної глухоти.

Старий англійський анекдот розповідає про сажотруса, що, закінчивши роботу, спускається до кімнати й у пошуках хазяїв відчиняє двері. Це виявляються двері у ванну, де в цей час миється жінка. Знімаючись, сажотрус закриває двері зі словами: «Пробачте, сер». Отож «пробачте» - це була ввічливість, а «сер» - це був такт.

Тонка душевна організація Холдена Колфілда дозволяє йому не тільки відчувати різницю між подібного роду дефініціями, але і вирішувати глибокі моральні дилеми і проводити хитку, а для багатьох і невидиму межу між «ще припустимим» і «вже негідним».

Усього лише однієї незначної репліки співрозмовника досить для того, щоб зіпсувати враження від спілкування: Холден раптово розуміє, що, якби він був католиком, його візаві було б приємніше з ним спілкуватися. Начебто конфлікт відсутній, читач зіштовхується з проблемою, яку з віртуозною ненав'язливістю підіймає автор. І лише відразу героя, що оцінює людину суто з погляду моральності, але ні в якому разі не з точки зору приналежності його до певної національності, раси, релігійної конфесії, допомагає читачеві знайти правильне рішення.

Краса відносин асоціюється в нашого героя з їхньою природністю, що не дає Холдену можливості прийняти оточуючий світ, переповнений фальшю і позерством, що сприймається головним героєм як вульгарність.

Будь-яка гра неприйнятна для нього. І його похід у театр – яскраве тому підтвердження. Навіть талановита гра акторів на сцені не радує його, тому що грають вони краще, ніж у житті, а значить, неправдоподібно. Що вже й казати про те, коли гра відбувається не на сцені, а в житті. І неважливо, хто це: два естети, що діляться враженнями про спектакль навмисне голосно, намагаючись вразити мимовільних свідків бесіди незвичайним інтелектом, чи приятелька Холдена Саллі, що картинно кидається обіймати знайомого, з яким (Холден у цьому упевнений) навряд чи бачилася двічі.

Його дратує кінофільм, сюжет якого не має нічого спільного з дійсним життям, а тому, природньо, незрозуміла недалекість дорослої жінки, що всерйоз ридає під час перегляду цього фільму. І абсолютно «земне» бажання маленької дитини цієї жінки, що хоче в туалет, сприймається Холденом з більшим розумінням, ніж екстаз від тупої штучності мелодрами.

Однак звинувачення Фібі в тому, що Холден нікого не любить, що йому нічого не подобається, не зовсім обґрунтовані. У житті нашого героя є люди і вчинки, на його думку, наближені до ідеалу.

Насамперед, це його рідні брат і сестра. Спогади про рано померлого Аллі зігрівають душу Холдена. Адже розумний, чутливий Аллі, що списав віршами свою бейсбольну рукавицю, - дійсно, гармонійна особистість. Такою ж перед нами з'являється і молодша сестричка Холдена Фібі, що не

тільки співчуває усім неприємностям брата і готова віддати йому усі свої невеликі заощадження, вона відчуває його, розуміє без слів і готова йти за ним на край світу. І якщо Саллі із здивуванням і досадою реагує на пропозицію Колфілда поїхати з ним подалі від цивілізації, то Фібі зустрічає брата з уже складеною валізою.

Викликає захоплення нашого героя і Джеймс Касл, що не поступився вимогам однокласників, які знущалися з нього, і, викинувшись з вікна, надав перевагу смерті перед можливістю скоритися негідникам.

З величезною симпатією розповідає Холден про свою дачну подружку Джейн Галлахер, дівчинку, яка, граючи в шашки, любить вишиковувати дамки на одному кінці дошки. Будь-який гравець, виводячи шашку в дамки, одразу ж пускає її в хід, прагнучи виграти. А Джейн абсолютно не думає про це, їй не потрібен виграш, вона не переймається першістю, і, можливо, саме це разом з її простотою і природністю вигідно відрізняє її від інших. І саме це унеможлиблює у свідомості Холдена її побачення зі Стредлейтером, тому що для Колфілда несумісна чистота і вульгарність, а чиєсь бажання їх поєднати викликає обурення в його душі.

Ми практично нічого не знаємо про батьків головного героя. Але ж величезна частка світосприйняття Холдена і палітри його відчуттів – результат виховання. Однак ми розуміємо, що люди, які виховали таких незвичайних дітей (Холден, Аллі, Фібі) – це не «найщасливіше середнє арифметичне».

Здібності в людей різні. Професійні художники розрізняють сотні найтонших відтінків кольорів, у той час як середньостатистична людина реагує на півтора-два десятки загальноприйнятих. Талановитий музикант відчуває особливості забарвлення кожного акорду, а дилетант лише відрізняє красиву мелодію від менш привабливої. Людині це дано, або не дано. Вміння відчувати і розуміти – це теж дарунок, що дається не кожному.

Герой роману Селінджера «Над прірвою в житті» Холден Колфілд – людина з тонкою душевною організацією. Він яскравіше і повніше сприймає картину світу, глибше відчуває відтінки людських відносин, оцінюючи вчинки людей з позицій абсолютної краси. *У цьому його дарунок. У цьому його трагедія*, тому що цей дарунок не дає йому можливості йти на компроміс з будь-яким проявом «некраси», а значить стати частиною цього несправедливого, недосконалого світу.